Jyväskylän yliopiston julkaisuarkisto
Jyväskylä University Digital Archive

UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

This is an electronic reprint of the original article.
This reprint *may differ* from the original in pagination and typographic detail.

Author(s): Jalkanen, Juha

Title: Monikielistä pedagogiikkaa yliopiston viestintä- ja kieliopinnoissa

Year: 2017

Version:

Please cite the original version:

Jalkanen, J. (2017). Monikielistä pedagogiikkaa yliopiston viestintä- ja kieliopinnoissa. Kieli, koulutus ja yhteiskunta, 12.10.2017(Lokakuu). http://www.kieliverkosto.fi/article/monikielista-pedagogiikkaa-yliopiston-viestinta-ja-kieliopinnoissa/

All material supplied via JYX is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorised user.

Monikielistä pedagogiikkaa yliopiston viestintä- ja kieliopinnoissa

Juha Jalkanen

Työtä tehdään nykypäivänä yhä enemmän monikielisissä, monikulttuurisissa ja monimediaisissa toimintaympäristöissä. Monikielisyys näkyy kuitenkin vielä toistaiseksi melko vähän kielipedagogiikassa: kieliä opetetaan ja opitaan irrallaan sekä toisistaan että muista opinnoista. Kuvaan tässä artikkelissa Jyväskylän yliopistossa tehtyä viestintä- ja kieliopintojen kehittämistyötä, jonka lähtökohtina ovat olleet monikielisyys, tieteenalalähtöisyys ja oikea-aikaisuus. Myös osaamisen kehittymistä on pystytty entistä paremmin suunnittelemaan jo ensimmäisestä opiskeluvuodesta lähtien.

Asiantuntijuutta vuorovaikutuksessa

Globaali maailma ja suomalainen yhteiskunta tarvitsevat vuorovaikutustaitoisia asiantuntijoita, jotka pystyvät yhdessä ratkomaan monimutkaisia, tieteenalarajat ylittäviä ongelmia. Päätöksenteko ja johtaminen tapahtuvat yhä enenevässä määrin neuvotellen ja yhteistä ymmärrystä tavoitellen. Monialaisissa tiimeissä tarvitaan yhteistyötaitoja ja yhteisöllisen ongelmanratkaisun taitoja. Vuorovaikutus onkin olennainen osa akateemisesti koulutetun asiantuntijan osaamista: asiantuntijuutta rakennetaan ja jaetaan vuorovaikutuksessa. Vuorovaikutus on siis sekä oppimisen väline että sen kohde. Vuorovaikutusosaamisen merkitys korostuu lähes kaikissa tulevaisuuden osaamiskartoituksissa sekä valtioneuvoston yliopistojen tutkintoja koskevassa asetuksessa, jossa jo alemman korkeakoulututkinnon tavoitteena on ”riittävä viestintä- ja kielitaito oman alan tehtäviin sekä kansainväliseen toimintaan ja

yhteistyöhön" (A 1039/2013).

Jyväskylän yliopiston opiskelijoille keväällä 2016 toteutetussa kyselyssä (n=1912) noin puolet vastaajista arveli työskentelevänsä tulevaisuudessa kansainvälisessä ja/tai monikielisessä työympäristössä. Kansallisen kielitaitovarannon näkökulmasta on tärkeä varmistaa, että jatkossakin yliopistosta valmistuvalla opiskelijalla on valmiudet toimia omansa alansa tehtävissä kunkin alan keskeisillä kielillä (mukaan lukien äidinkieli). Tähän liittyy olennaisesti myös tieteenalan kieli: osallistuessaan asiantuntijayhteisön toimintaan opiskelijat omaksuvat myös oman tieteenalansa kielenkäytön käytänteitä. Kunkin tieteenalan tekstikäytänteet ovat sidoksissa alalla vallitseviin tapoihin ajatella ja jäsentää tietoa.

Tavoitteena monikielinen vuorovaikutusosaaminen

Monikielisyys on ajankohtainen puheenaihe monilla areenoilla. Sitä tarkastellaan usein joko yksilön tai yhteisön näkökulmasta, jolloin huomio kiinnittyy siihen, mitä kieliä yksilö tai yhteisö käyttää. "Mitä kieliä osaat" on varmasti monelle tuttu kysymys. Yhä useammin tässä yhteydessä käytetään kuitenkin partitiivimuotoa, joka kertoo siitä, että mitään kieltä – ei edes äidinkieltä – osata koskaan kokonaan. Uusia kielenkäyttötilanteita tulee vastaan läpi elämän.

Tutkimuksessa arjen monikielisyyttä on lähestytty muun muassa kielellisten maisemien kautta. Kielten lokeroimisen sijaan on tarkasteltu sitä, miten erilaisia kielellisiä resursseja jaetaan ja hyödynnetään vuorovaikutuksessa toisten kielenkäyttäjien ja ympäristön kanssa. Jyväskylän yliopiston kielipolitiikka vuodelta 2015 (jatkossa: kielipolitiikka) tiivistää näkemyksen dynaamisesta monikielisyydestä seuraavaan tapaan:

> Kielipolitiikka edistää dynaamista monikielisyyttä, kykyä reagoida joustavasti ja nopeasti viestinnällisiin tilanteisiin, valmiutta käyttää osittaistakin kielitaitoa sekä avarakatseisuutta ja positiivista asennetta eri kieliä ja erilaista kielenkäyttöä kohtaan. Moderniin monikielisyyteen kuuluu kielten luonteva ja joustava rinnakkaiskäyttö erilaisissa viestinnällisissä tilanteissa. Eri tilanteissa voidaan käyttää useita läsnäolijoille luontevia kieliä ja kaikkia kieliä ei tarvitse osata samantasoisesti. Mahdollisuus käyttää eri kieliä lisää tasavertaisen osallistumisen mahdollisuutta ja sujuvoittaa viestintää. (Jyväskylän yliopiston kielipolitiikka 2015: 1.)

Tavoitteena ei siis ole kuvitteellinen äidinkielisen puhujan täydellinen taito, vaan taito nähdään tilanteisena ja varioivana. Oppimisen tavoitteena on saavuttaa sellaisia kielitaitoja, joilla yksilö selviytyy ja voi saavuttaa jäsenyyksiä itselleen merkityksellisissä tilanteissa ja yhteisöissä. Tästä näkökulmasta vuorovaikutus on oppimisen lähtökohta, ei päätepiste. Tutkimusta tämän tyyppisistä kielenkäytön käytänteistä yliopistokontekstissa on toistaiseksi kuitenkin vielä vähän. Tiedetään myös hyvin vähän siitä, millainen pedagogiikka tukee dynaamisen monikielisen osaamisen kehittymistä.

Yliopistoympäristössä kirjallisuus, lähdeaineistot, vaihtokohteet ja vuorovaikutussuhteet toisten opiskelijoiden ja henkilökunnan kanssa kietoutuvat yliopisto-opiskelijan kielelliseksi maisemaksi jo opintojen alussa. Tässä maisemassa navigoidakseen opiskelijat tarvitsevat sekä laajaa että syvää viestintä- ja kieliosaamista, johon kuuluvat keskeisenä osana myös oppimisen taidot. Samaa viestiä kaiuttaa myös Jyväskylän yliopiston kielipolitiikka (2015: 4):

> Yhteiskunta edellyttää valmistuneilta opiskelijoilta hyvää, tutkintotasolta toiselle progressiivisesti kehittynyttä sekä oman alan tehtävissä, kansainvälisessä toiminnassa ja yhteistyössä relevanttia viestintä- ja kielitaitoa. Opiskelussa tieto, osaaminen ja asiantuntijuus rakentuvat tieteenalakohtaisesti kielen ja viestinnän kautta.

Konkreettiseksi tavoitteeksi asetetaankin, että yliopistosta valmistuvilla eri alojen asiantuntijoilla on työelämän edellyttämä monipuolinen ja tieteenalarelevantti kieli-, viestintä- ja kansainvälistymisosaaminen. Yliopiston tehtäväksi kielipolitiikassa asetetaan ohjata ja luoda edellytyksiä opiskelijoiden tieteenalakohtaisen kielitaidon sekä monikielisen ja -kulttuurisen osaamisen kehittämiseen. Kielipolitiikka antaa monipuolisia aineksia viestintä- ja kieliopintojen kehittämiseen, mutta ilmaan jää kysymys siitä, mitä relevantti osaaminen kullakin tieteenalalla on ja kuka sen määrittelee?

Kohti monikielistä pedagogiikkaa

Jyväskylän yliopiston kielikeskus on tarttunut tähän kysymykseen ja aloittanut vuodesta 2013 vuoteen 2023 ulottuvan uusimuotoisten viestintä- ja kieliopintojen kehittämistyön (ks. Jalkanen, Almonkari & Taalas 2016). Opintojen suunnittelussa on yhdessä opiskelijoiden ja ainelaitosten henkilökunnan kanssa lähdetty rohkeasti luomaan uudenlaista mallia asiantuntijan vuorovaikutusosaamisen kehittämiseen.

Opintojaksot ovat monikielisiä ja ilmiölähtöisiä. Esimerkiksi akateemisia tekstitaitoja lähestytään eri kielten näkökulmista yhteneväisyyksiä ja eroja vertaillen. Kieliä ei opiskella eikä käytetä toisistaan irrallaan, vaan niiden käyttö määrittyy sen mukaan, mitä milloinkin ollaan tekemässä, ja saman tehtävän parissa voidaan hyödyntää useaa eri kieltä. Tavoitteena on, että opiskelijat voisivat hyödyntää koko kielirepertuaariaan ja kehittää sitä edelleen.

Uudistustyön tavoitteena on, että tutkintoon kuuluvat ja valinnaiset viestintä- ja kieliopinnot, kotikansainvälistyminen sekä opiskelijavaihto yhdessä muiden opintojen kanssa muodostaisivat monipuolista vuorovaikutusosaamista kehittävän kokonaisuuden. Yksittäisten opintojaksojen sijaan suunnittelun kohteena on siis kolmen vuoden kokonaisuus. Uusimuotoiset viestintä- ja kieliopinnot muodostavat myös jatkumon alempien koulutusasteiden uusille opetussuunnitelmille, joissa kielitietoisuus ja monilukutaito ovat keskeisessä osassa. Kyse ei varsinaisesti ole uudesta sisällöstä, vaan uudenlaisesta lähestymistavasta kieleen, sen oppimiseen ja käyttöön.

Uusimuotoisia opintoja varten on koottu kielikeskuksen opettajista koostuvat opettajatiimit, jotka vastaavat tieteenalakohtaisen ja -lähtöisen opintokokonaisuuden suunnittelusta tiiviissä yhteistyössä ainelaitoksen kanssa. Tiimit ovat monikielisiä ja työskentelykieltä vaihdellaan tarpeen ja tilanteen mukaan. Toimimme siis niin kuin opetamme.

Uuden mallin luominen on edellyttänyt paljon neuvottelua. Ennen opetuksen alkamista kutakin opintokokonaisuutta on ensin suunniteltu vuosi. Suunnitteluvuoden aikana on pohdittu muun muassa seuraavanlaisia kysymyksiä:

- Mitkä ovat tieteenalan kannalta keskeisiä osaamistavoitteita kandivaiheessa? Millaisia ydinsisältöjä näihin tavoitteisiin liittyy? Millaisia jatkumoja tavoitteista muodostuu?
- Millaisin pedagogisin ratkaisuin opiskelijoiden osaamista kehitetään kohti näitä tavoitteita?
- Miten opintojaksot ajoitetaan? Miten ne tukevat ainelaitoksen opintoja ja linkittyvät niihin?

Kysymyksiin olemme hakeneet vastauksia tutustumalla kunkin tieteenalan kannalta keskeisiin tekstilajeihin ja viestintätilanteisiin sekä käymällä keskusteluja ainelaitoksen henkilökunnan ja opiskelijoiden kanssa. Tällä hetkellä uusimuotoiset viestintä- ja kieliopinnot ovat käynnissä fysiikan, kemian, historian, etnologian ja

yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksilla sekä kauppakorkeakoulussa. Joka vuosi mukaan tulee lisää laitoksia ja tiedekuntia.

Suunnittelutyön tuloksena muotoutuneiden uusien opintojaksojen nimet kertovat sisällöistä, eivät käytettävistä kielistä: akateemiset tekstitaidot, yhteistyötaidot, monikielinen vuorovaikutus ja tutkimusviestintä. Esimerkiksi fysiikan oppiaineessa monikielinen vuorovaikutus -opintojakso rakentuu konferenssisimulaation varaan. Konferenssin teemat nousevat pääaineen opinnoista, ja laitoksen henkilökunta osallistuu esitysten ja postereiden kommentointiin eri kieliä käyttäen. Historiassa taas opiskelijat rakentavat toisilleen aikakapseleita, joita ratkoessaan he hyödyntävät monikielisiä lähteitä.

Kaikille yliopiston opiskelijoille on kielikeskuksessa tarjolla myös Use your languages! -opintojakso, joka tarjoaa valmiuksia monikielisen osaamisen hyödyntämiseen ja kehittämiseen (ks. esim. Kyppö, Natri, Pietarinen & Saaristo 2015). Opintojaksolla hyödynnetään kaikkia niitä kieliä, jotka kuuluvat jakson opettajien ja jaksolle osallistuvien opiskelijoiden kielirepertuaareihin. Lisäksi opiskelijat voivat myös koostaa monikielisyyteen ja kulttuurienvälisyyteen liittyvistä opinnoista MoKO-todistuksen. Parhaillaan käynnissä olevassa eEducation-hankkeessa kehitetään työkaluja monikielisen ja kulttuurienvälisen osaamisen reflektointiin ja arviointiin.

Lopuksi

Dynaamista monikielisyyttä tukevan pedagogiikan kehittämisessä riittää työtä vielä pitkäksi aikaa. Monikielisyys näkyy jo läpileikkaavana teemana, mutta opetuksen käytänteissä se hakee vielä muotoaan. Näin suuri ajattelutavan muutos ei tapahdu hetkessä.

Uusimuotoisten viestintä- ja kieliopintojen kehittämisen kautta olemme kuitenkin päässeet puolin ja toisin avartavaan dialogiin ainelaitosten kanssa ja laajentaneet ymmärrystämme eri tieteenaloilla keskeisistä tekstilajeista ja viestintätilanteista. Tätä kautta olemme pystyneet määrittämään opetuksen painopisteitä entistä tarkemmin. Resurssiksi on muodostunut myös laitoksilta löytynyt kielellinen ja viestinnällinen osaaminen, jota on hyödynnetty muun muassa erilaisten paneelikeskustelujen ja haastattelujen muodossa. Ainelaitosten henkilökunnalle tämä on tarjonnut mahdollisuuden kertoa omasta työstään opiskelijoille. Jatkossa on tarpeen keskittyä myös monimediaisuuden huomioimiseen: millaisia valmiuksia opiskelijat tarvitsevat kehittyäkseen vuorovaikutustaitoisiksi akateemisiksi asiantuntijoiksi monimediaisissa

toimintaympäristöissä?

Yliopistoon tullessaan opiskelijoilla on monenlaisia ajatuksia siitä, millaista viestintä- ja kieliosaamista he tulevat tarvitsemaan. Joku saattaa nähdä itsensä tulevaisuudessa toimimassa kansainvälisessä tutkimusryhmässä, toinen taas aineenopettajana koulussa. Molemmissa ammateissa tarvitaan monipuolista vuorovaikutusosaamista, jonka kehittymistä on tuettava ohjauksella ja erilaisin pedagogisin ratkaisuin. Käsitystä tieteenalalla tarvittavista kielistä ja viestinnällisestä osaamisesta rakennetaan myös ainelaitoksilla joka päivä. Dynaaminen monikielisyys on koko yliopistoyhteisön yhteinen asia.

Juha Jalkanen on pedagoginen johtaja ja yliopistonlehtori Jyväskylän yliopiston kielikeskuksessa.

Lähteitä

A 1039/19.12.2013. *Valtioneuvoston asetus yliopistojen tutkinnoista annetun valtioneuvoston asetuksen muuttamisesta.*

Jalkanen, J., Almonkari, M. & Taalas, P. (2016). Viestintä- ja kieliopintojen kehittäminen kansainvälistyvässä korkeakoulutuksessa. Yliopistopedagogiikka, 23 (1).

Kyppo , A., Natri, T., Pietarinen, M., & Saaristo, P. (2015). Use your languages! From monolingual to multilingual interaction in a language class. Teoksessa J. Jalkanen, E. Jokinen, & P. Taalas (toim.), Voices of pedagogical development - Expanding, enhancing and exploring higher education language learning (s. 319–335). Dublin: Research-publishing.net.

Jyväskylän yliopiston kielipolitiikka (2015). https://www.jyu.fi/hallinto/strategia/politiikat/kielipolitiikka.